

WAGENINGENUR

For quality of life

Notitie 'Evaluatie Proefproject Groepsvorming vergunningen in de Geïntegreerde Visserij'

BO Project 12.04-001-051.

Marloes Kraan en Anneke Pajmans

IMARES reference number: 14.IMA0360

1 juli 2014

Akkoord:

Ir. F.J. Quirijns

Reviewer

Akkoord:

Dr.ir. NA Steins

Hoofd afdeling Visserij

1	Inleiding.....	3
1.1	De Stichting Geïntegreerde Visserij.....	3
1.2	Proefproject Groepsvorming Vergunningen	3
2	Evaluatie proefproject Groepsvorming Vergunningen.....	6
2.1	Aanpak.....	6
2.2	Evaluatieve bijeenkomst	7
	2.2.1 Speedevalueren	7
3	Resultaten Evaluatie.....	9
3.1	Ingebrachte en gebruikte tuigen en zeedagen	9
3.2	Benutting van dagen en vergunningen	16
3.3	Kennis delen en samenwerken	20
4	Conclusies	21
BIJLAGE 1	Benutting beschikbare zeedagen per tuig / jaar	24
BIJLAGE 2	Programma	26
BIJLAGE 3	Deelnemerslijst ochtenddeel bijeenkomst.....	27
BIJLAGE 4	Referentielijst (op jaar)	28

1 Inleiding

In 2008 zijn de Stichting Geïntegreerde Visserij en het ministerie van Economische Zaken gestart met een proefproject 'Pilotproject Geïntegreerde Visserij – groepsvorming vergunningen'. Hierbij werd aan zes wad vissers een experimentele proefvergunning verleend, die hen in staat stelde onderling vergunningen en vangstrechten uit te wisselen. Het doel van het project is het mogelijk maken van de flexibilisering van de bedrijfsvoering van kleine kustvisserijbedrijven. Daarbij gaat het om het delen van de visrechten van individuele vissers in een groep van vissers en het gezamenlijk te beheren. Afgesproken werd dat het project na 5 jaar geëvalueerd zou worden.

De verwachting van flexibilisering van de visserijbedrijven is dat het leidt tot

1. een beperking van een visserij tot het seizoen met de beste vangstkansen en laagste onkosten;
2. een spreiding van de bedrijfsrisico's over meerdere alternatieve vangstmogelijkheden en/of doelsoorten;
3. het *niet* bevissen van een bepaalde doelsoort bij een gering bestand;
4. een verbreding van kennis en ervaring binnen een bedrijf en meer samenwerking tussen vissers.

Het proefproject wordt gezien als een open samenwerkingsverband tussen vissers, overheden en onderzoekers waarbinnen kennis en ervaringen gedeeld kunnen worden.

Het ministerie heeft IMARES gevraagd het proefproject te evalueren, waarbij ze wil weten of de beoogde doelstellingen van het project (zie p4) bereikt zijn. Daarnaast wil ze weten wat de aanbevelingen zijn voor een vervolg.

1.1 De Stichting Geïntegreerde Visserij

De Stichting Geïntegreerde Visserij ontstond in 2002 (destijds als werkgroep), toen een groep kustvissers samen hun visie en toekomstperspectief wilden delen en het perspectief voor de kleine kustvisserij in de Waddenzee wilden verbeteren. De Stichting streeft naar een duurzame visserij, een verbetering in het bedrijfsmatig perspectief en een versterking van de positie van kleinschalige kustvissers in beleid en maatschappelijke discussies. De Stichting Geïntegreerde Visserij beheert meerdere deelprojecten (7 in totaal), naast het proefproject 'groepsvorming vergunningen' dat in deze notitie geëvalueerd wordt:

1. Proefproject Japanse oester in de Waddenzee. Gezamenlijk beheer en onderzoek door vissers en beheerders;
2. Samenwerking tussen vissers en onderzoekers;
3. De communicatie van de kleine kustvisserij met haar omgeving: publiek, afnemers, collega vissers, overheden en maatschappelijke organisaties;
4. Ondersteuning van (groepen) vissers die willen omschakelen/verbreden;
5. Distributie en op de markt zetten van de eigen vangst, als hoogwaardig en herkenbaar kwaliteitsproduct van de kleine kustvisserij;
6. Het geïntegreerde visserijbedrijf in de praktijk.

1.2 Proefproject Groepsvorming vergunningen

In de beleidsnota "Ruimte voor een zilte oogst" (2004) wordt, onder de kop Kleinschalig Cultuurhistorisch Medegebruik, het kader gegeven voor een geïntegreerde visserij. Het wordt door het ministerie als volgt omschreven:

"Geïntegreerd vissen betreft de visserij door op duurzaamheid gerichte kleinschalige gemengde visserijbedrijven. Het begrip "Geïntegreerde Visserij" is ontwikkeld door een groep van lokale kustvissers in het Waddengebied die als doel hebben om de kustvisserij opnieuw te verankeren in de samenleving en het platteland van kustregio's. Dit als tegenhanger van de meer gespecialiseerde, grootschalige en intensieve vormen van visserij. Uitgangspunt voor het concept 'geïntegreerd vissen' is de samenhang tussen landschap, cultuurhistorie, natuurbehoud en ondernemen ('people, planet en profit'). De doelgroep

voor de vissers is de consument die naast versheid van het product in toenemende mate hecht aan streekgebondenheid, ambachtelijkheid en op ecologisch verantwoorde wijze gevangen vis."

Besloten wordt tot een proefproject:

"De overheid wil ruimte bieden aan deze vorm van visserij door individuele vissers met verschillende visrechten de mogelijkheid te bieden deze onder te brengen in een groep, waarbij de groepsleden dan gebruik kunnen maken van de verschillende visrechten. Aan een dergelijke gezamenlijke vergunning zullen nadere voorwaarden worden verbonden (o.a. te regelen via het visplan). Op basis van een tussentijdse beoordeling zal in 2010 worden gezien of verdere uitbreiding van het aantal groepen mogelijk is. Deze evaluatie zal zich vooral richten op de ontwikkeling van de visserijdruk op de verschillende soorten in het systeem, op de handhaafbaarheid en op de effecten op de administratieve lastendruk voor overheid en burger".

Verwacht wordt dat:

"Het 'gemengde' bedrijf in de visserij vist op wat de zee in een seizoen biedt. De ene maand garnalen, de andere spiering en dan bijvoorbeeld harder of schelpdieren. Hiermee is het bedrijf veel minder afhankelijk van de natuurlijke fluctuaties binnen één vissoort. Door de gevangen vis deels zelf te verwerken en af te zetten in de directe omgeving is er een goede markt met een goede prijsvorming. Deze vorm van visserij is arbeidsintensief en zorgt daarmee voor werkgelegenheid."

Doelstellingen van het project zijn:

1. Een proef met het flexibeler maken / verbreden van de bedrijfsvoering van kleine kustvisserijbedrijven:
  - a. Het beperken van een visserij tot het seizoen met de beste vangkansen / geringste onkosten.
  - b. Het spreiden van de risico's over meerdere alternatieve vangstmogelijkheden / doelsoorten.
  - c. De mogelijkheid om bij een gering bestand een bepaalde doelsoort onbenut te laten.
2. Verbreding van kennis en ervaring binnen een bedrijf.
3. Samenwerking tussen vissers die hun bedrijfsvoering willen vernieuwen en tussen vissers, overheden en onderzoekers: het delen van de beschikbare kennis in een open samenwerkingsverband.

In een apart document ("Het experiment groepsvergunning voor geïntegreerde kustvisserij 2008" – zie bijlage 4) zijn de spelregels en randvoorwaarden nader omschreven. Hier volgt een samenvatting daarvan:

- A. De groep zal moeten aantonen dat de visserij die zij als groep willen gaan uitoefenen gericht is op:
  - a. Duurzaamheid
  - b. Kleinschaligheid (motorvermogen <221kw)
  - c. De groep is beperkt tot minimaal 4 en maximaal 8 deelnemers.
- B. De deelnemers aan het experiment moeten bereid zijn hun huidige visrechten in te brengen in een groepsvergunning.
  - a. Vergunningen die kunnen worden ingebracht:
    - i. Vaste vistuigen
    - ii. Huurovereenkomsten
    - iii. Gereserveerde vergunningen
  - b. *Niet ingebracht* kunnen garnalenvergunningen¹ en recreatieve vaste vistuigvergunningen
  - c. Alleen hele vergunningen kunnen worden ingebracht

---

¹ Vanaf 2011 is in het visplan opgenomen dat garnalenvissers wel deel kunnen nemen, maar de garnalenvergunning wordt niet gedeeld.

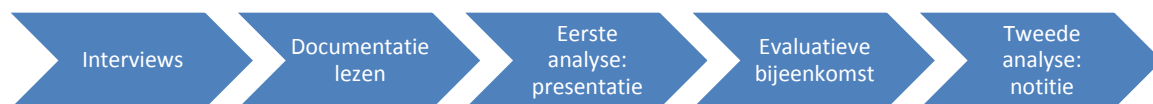
- d. Vergunningen worden ingebracht voor de gehele looptijd van het experiment
  - e. Na afloop van het experiment gaan de vergunningen weer terug naar individuele rechthebbenden
  - f. Deelname is alleen met genoemde boot en alleen op de Waddenzee
  - g. Er zal nog niet gewerkt worden met vangstrechten
- C. Zij moeten als groep een visplan met reglement opstellen. Hierin wordt:
- a. De intensiteit van het vissen geregeld
  - b. Bepaald (door de vissers) wie wanneer welke vistuigen gebruikt voor welke vissoorten
  - c. Vastgelegd welke maatregelen de vissers nemen om de visserijdruk niet aanmerkelijk te verhogen
  - d. Een Commissie (COHAVI) opgericht, gericht op de handhaving van het visplan

Het gaat dus om de mogelijkheid om in te spelen op seizoenen en zoeken naar een goede markt en werkgelegenheid. Dit wordt als heel belangrijk gezien en er hangt heel veel omheen. In dit proefproject is geprobeerd hiermee te werken. Zowel vissers als het ministerie heeft zijn gebruikelijke werkwijze aangepast om te bezien of het poolen van vergunningen de noodzakelijke ruimte biedt voor vissers om een flexibeler bedrijfsvoering te hebben.

2 Evaluatie Proefproject Groepsvorming vergunningen

2.1 Aanpak

Er is voor gekozen om de evaluatie stapsgewijs aan te pakken, met als centraal element een evaluatieve bijeenkomst, samen met betrokken vissers en medewerkers van het Ministerie van EZ (zie figuur 1).

Figuur 1: proces van de evaluatie

Ter voorbereiding op de evaluatieve bijeenkomst zijn interviews gehouden met de coördinator van de Stichting Geïntegreerde Visserij, Jaap Vegter; en met Wilbert Schermer-Voest, de beleidsverantwoordelijke van dit project op het Ministerie van Economische Zaken, en met Samira Azdad, medewerker van uitvoering op het Ministerie van EZ. Die interviews gingen over de opzet van het proefproject, welke doelen men wilde behalen, welke verwachtingen men had, wie erbij betrokken waren (het speelveld) en de verwachtingen die men heeft van de evaluatie. Ook werd de geïnterviewden gevraagd welke documenten relevant zijn voor de evaluatie.

Alle relevante documenten die betrekking hebben op het project zijn gelezen, daarbij ging het met name om de tussentijdse evaluaties die zijn opgeleverd door de Stichting aan het ministerie. Maar ook om achterliggende beleidsdocumenten die van belang waren (zie bijlage 4).

Op basis van de interviews en de documenten is een presentatie gemaakt van de eerste analyse van gesprekken en documenten. Die presentatie werd gebruikt als terugkoppeling van het beeld dat ontstaan was na bestudering van de tussentijdse evaluaties. Vervolgens werd gewerkt met stellingen om een discussie op gang te brengen tussen de deelnemers over het proefproject en over of men op basis van de resultaten wel of niet door zou willen gaan met het project. In de volgende paragraaf gaan we in meer detail in op de bijeenkomst.

2.2 Evaluatieve bijeenkomst

De opzet van de evaluatie was om deze te organiseren met zowel mensen die direct betrokken waren bij het project (de vissers uit het proefproject, beleidsmedewerkers van het ministerie en mensen van de uitvoering) als ook met mensen die 'indirect' betrokken waren bij het project. Te denken valt aan vissers die niet meedoen aan het project maar wel opereren in hetzelfde visgebied (Waddenzee) en in hetzelfde visserijdomein (kleinschalige visserij). Het is immers ook interessant om te horen wat zij vinden van het idee en welk zicht zij hebben op hoe het project verlopen is. De evaluatieve bijeenkomst is gehouden op vrijdag 31 januari 2014.

De bijeenkomst werd georganiseerd in samenhang met een andere bijeenkomst '*Bedrijfsplannen in de kustvisserij*' waarbij de geïntegreerde vissers ook betrokken waren, dat georganiseerd werd door het bureau WING (zie bijlage 2 voor het programma). De reden hiervoor was dat voor beide bijeenkomsten deels dezelfde mensen uitgenodigd moesten worden, en betrokkenen vaak erg druk zijn. Daarnaast lagen de onderwerpen in elkaars verlengde. Het middagdeel ging over de verdienmodellen in de visserij. Hierbij werden de uitkomsten van een studie waarin geïntegreerde visserijbedrijven vergeleken waren met specialisten besproken (Strietman en Zaalmlink 2014 - zie bijlage 4). Daarnaast werden in het middagdeel ook de doelstellingen van geïntegreerd vissen gepresenteerd aan een bredere groep van belanghebbenden. De geplande discussie zou een interessante bron van informatie kunnen zijn voor de ideeën van de indirect betrokkenen over het proefproject.

De evaluatieve bijeenkomst werd in het ochtenddeel (11.00-12.30uur) gehouden met de direct betrokkenen. En in de middag (13.30-17.00 uur) begon het deel over de bedrijfsplannen, waar meer mensen voor aanschoven (zie bijlage 2 voor het programma en bijlage 3 voor de deelnemerslijsten).

Aangezien de tijd voor de evaluatie beperkt was, werd gekozen voor het volgende programma:

1. Welkomstwoord Douwe Hollenga
2. Korte presentatie van de eerste analyse door Marloes Kraan
3. Speed-evaluatie: discussie aan de hand van stellingen

Anneke Paijmans maakte een verslag van de bijeenkomst. De presentatie van de eerste resultaten functioneerde als een moment van terugkoppeling van de eerste uitkomsten.

2.2.1 Speedevalueren

Bij de evaluatie werden 5 stellingen (zie box 1) ingebracht om een discussie op gang te brengen. De stellingen waren genummerd van een tot en met vijf en op de muur hingen vellen papier met deze nummers. Deelnemers werd gevraagd om door middel van Post It's aan te geven met welke stelling zij het eens waren, en eventuele aanvullingen op de Post It's te noteren. Vervolgens werd ze gevraagd de Post It's op te hangen op de vellen papier die overeenkwamen met de stelling van hun voorkeur.

De speed-evaluatie aan de hand van stellingen werd gekozen als werkvorm om de evaluatie inhoudelijk zoveel mogelijk te sturen naar een gesprek over of de doelstellingen behaald zijn en over of de betrokkenen na dit proefproject door willen met het delen van vangstrechten en vergunningen.

Dit sturen is methodologisch niet ideaal omdat je liever hebt dat deelnemers zoveel mogelijk zelf invulling geven aan hun opvattingen, maar het was noodzakelijk gezien het korte tijdsbestek. Het gebruik van de stellingen (zie box 1) dwong de aanwezigen te kiezen tussen 3 opties: het project was geslaagd (1 stelling), mislukt (1 stelling) of deels geslaagd (3 variaties). Stellingen 1, 2 en 4 hadden als aanbeveling dat het project door zou moeten gaan, stelling 3 en 5 hadden als aanbeveling dat gestopt moest worden met het project.

Box 1: De stellingen

1. Het proefproject is geslaagd omdat de doelstellingen behaald zijn. Men heeft meer tuigen gebruikt dan zonder het project, het ministerie heeft het juridisch kunnen regelen, men heeft kennis gedeeld, samen gewerkt en zo meer dan anders kunnen inspelen op markt / bestand en beheer.
2. Het proefproject is op onderdelen geslaagd maar moet zich nog verder bewijzen. Men heeft weliswaar meer tuigen gebruikt dan zonder het project en het ministerie heeft het kunnen regelen, maar echt inspelen op markt / bestand en beheer – dat valt niet te zien in deze kleine schaal.
3. Het proefproject is eigenlijk mislukt. Er is nauwelijks gevist, eigenlijk heeft maar 1 visser echt steeds meer nieuwe technieken toegepast, maar de anderen nauwelijks. Van echte samenwerking, kennis deling is geen sprake geweest.
4. Geïntegreerd vissen is een belangrijk idee (brede visie). Dit project heeft dat idee een beetje kunnen testen in de praktijk, technisch gezien werkt het en is om die reden geslaagd te noemen. Er moet mee doorgedaan worden, maar het kan zich pas echt bewijzen als er een grotere schaal in komt en meer verbinding (bijvoorbeeld vangstrechten).
5. Geïntegreerd vissen is een leuk idee, maar is niet toe te passen op grotere schaal. Het is meer iets voor 'hobby-vissers' die naast vissen ook andere bronnen van inkomsten hebben. Zodra er meer commitment in moet, zal men niet echt willen delen.

3 Resultaten evaluatie

Uit de tussentijdse evaluaties, die gedaan zijn over de jaren 2008-2009, 2010 en 2011, en uit het visplan voor 2012 is gebleken dat in de vijf jaar van het proefproject 9 vissers (HA9 en 11, UQ 4, 11 en 18, TM 9, WR 31, WON 77, LO 4 en OL 37) door de jaren heen hebben meegedaan. Er waren nooit minder dan 4 deelnemende vissers en nooit meer dan 8 per jaar (conform de voorwaarden). Vier van de vissers hebben alle jaren meegedaan, waarvan 3 ook altijd als actief mee visten in dit project. De visser die niet actief mee viste in dit project, stelde zijn vergunning ter beschikking aan de groep maar maakte zelf geen gebruik van die vergunning noch van de andere vergunningen in de groep. Hij was wel actief in de visserij, maar dan in andere activiteiten op basis van vergunningen die niet gedeeld mochten worden.

In onderstaande paragraaf wordt gekeken naar welke tuigen zijn ingebracht door welke vissers en welke tuigen gebruikt zijn door de vissers. Zo wordt inzichtelijk hoe het delen van de vergunning door de jaren heen heeft plaatsgevonden. Daarbij is ook gekeken naar het aantal dagen dat de tuigen gebruikt konden worden, de toegepaste korting en de dagen dat ze gebruikt zijn. Er is niet gekeken naar de hoeveelheden en soorten vis die gevangen zijn, deze zijn gedurende de proefperiode niet gerapporteerd.

3.1 Ingebrachte en gebruikte tuigen en zeedagen

In totaal zijn in de loop van het experiment 14 tuigen ingebracht: 6 vissers brachten één vistuig in, 2 vissers brachten twee vistuigen in en 1 visser bracht vier vistuigen in. De tuigen die ingebracht zijn onder de groepsvergunning waren: zegen, staandwant, schietfuisen en kubben, beuglijnen, ankerkuilen, weer, kuilnetten en garnalervisvergunningen (deze laatste alleen vanaf 2011) (zie tabel 1).

Tabel 1. Overzicht van deelnemende vissers per jaar, ingebrachte tuigen en zeedagen

Vissers									
	Visser 1	Visser 2	Visser 3	Visser 4	Visser 5	Visser 6	Visser 7	Visser 8	Visser 9
Jaren deelgenomen									
2009	x	x	x	x	x	x			
2010	x	x	x	x		x			
2011	x		x	x		x	x		
2012	x		x	x		x	x	X	x
Ingebrachte vistuigen									
	zegen	Staan want	Schiet fuisen / kubben	Anker kuil	zegen	Staan want	Staan want	Gar nalen vis vergunning	Gar nalen vis vergunning
			Beug lijnen	Kuil netten			zegen		
			Anker kuil						
			weer						
Totaal aantal tuigen inge- bracht	1	1	4	2	1	1	2	1	1

Op één deelnemer na (visser 6), hebben deelnemers altijd meer tuigen gebruikt onder de groepsvergunning dan ingebracht. Maar deelnemers varieerden niet veel: slechts 1 deelnemer (visser 3) is meer tuigen gaan gebruiken door de jaren heen (zie tabel 2).

Tabel 2. Overzicht van het aantal gebruikte tuigen en dagen per visser per jaar.

jaren		Vissers								
		Visser 1	Visser 2	Visser 3	Visser 4	Visser 5	Visser 6	Visser 7	Visser 8	Visser 9
2009	Gebruikte tuigen	2	3	6	2	3	1			
	Aantal dagen	16	35	7	0	41	0			
2010	Gebruikte tuigen	2	3	6	2		1			
	Aantal dagen	48	57	16	0		0			
2011	Gebruikte tuigen	2		6	4		1	3	2	2
	Aantal dagen	27		32	70		0	4	44	0

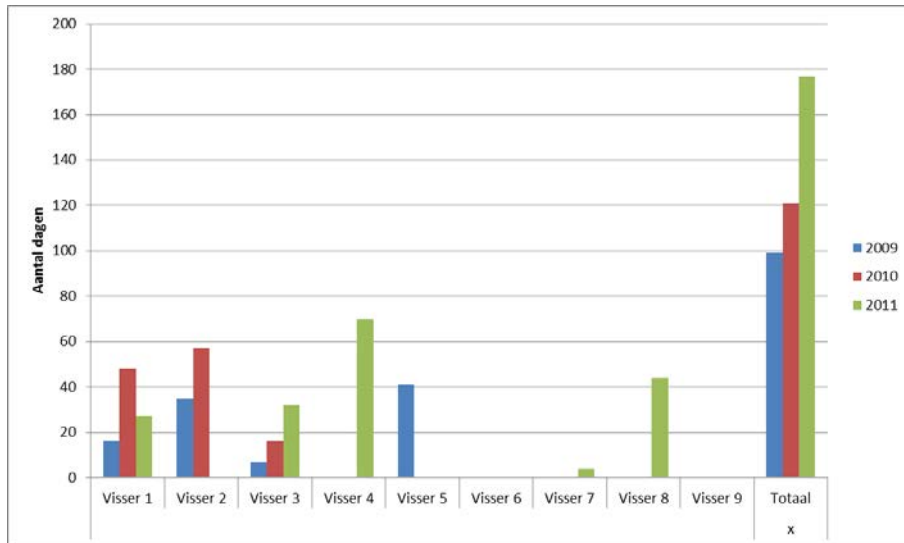
Conform de voorwaarden in het proefproject werd het aantal beschikbare zeedagen van te voren preventief terug gebracht, teneinde te voorkomen dat de visserij-inspanning door het proefproject omhoog zou gaan (zie tabel 3).

Tabel 3. Overzicht van het benuttingspercentage in totaal voor de geïntegreerde vissers per jaar.

	Totaal beschikbare zeedagen	Totaal beschikbare zeedagen (na korting)	Gebruikte dagen	benuttingspercentage
2009	1060	640	99	9.3
2010	960	640	121	12.6
2011	1300	930	177	13.6

Van de beschikbare zeedagen na de korting zijn gebruikt; 99 dagen in 2009, 121 dagen in 2010 en in 2011 177 dagen. Dat komt overeen met een benuttingspercentage van tussen de 9 en 13 procent. Dat verbruik is op het eerste gezicht laag. In de schriftelijke evaluaties van de Stichting Geïntegreerde Visserij aan het ministerie wordt ook in gegaan op de redenen waarom vissers minder hebben kunnen vissen dan gepland (zie paragraaf 3.2 *Benutting van dagen en vergunningen*). Tijdens de evaluatie werd ook opgemerkt dat zeedagen per tuig 'ter beschikking staan' maar die worden in een normaal seizoen ook bij lange na niet allemaal benut (Visser A). Om hier enig perspectief aan te geven, de kleinschalige visserij die de leden uitoefenen is sterk seizoensgebonden (met name in de zomer) en weersafhankelijk, dat maakt het logisch dat de totale visserij-inspanning per bedrijf (met 100% goed visweer) niet snel meer dan 120 dagen is (6 maanden x 20 dagen).

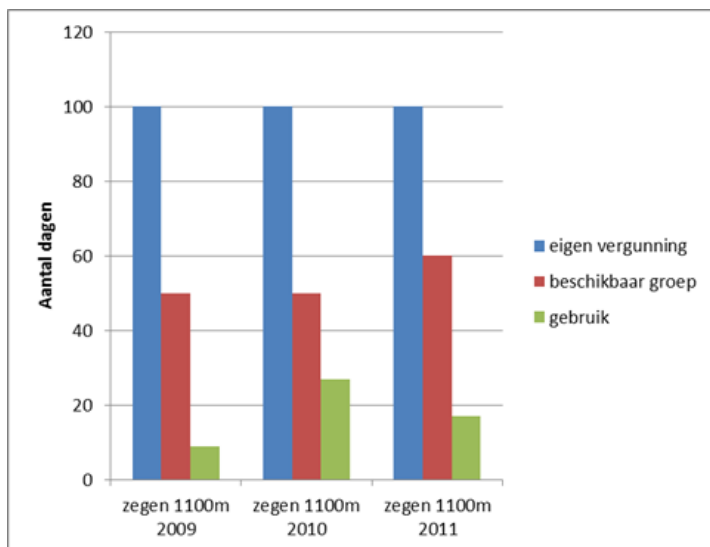
In figuur 2 is te zien dat het aantal dagen dat gebruik is gemaakt van de vergunning (absolute gebruik) door de jaren heen is toegenomen.

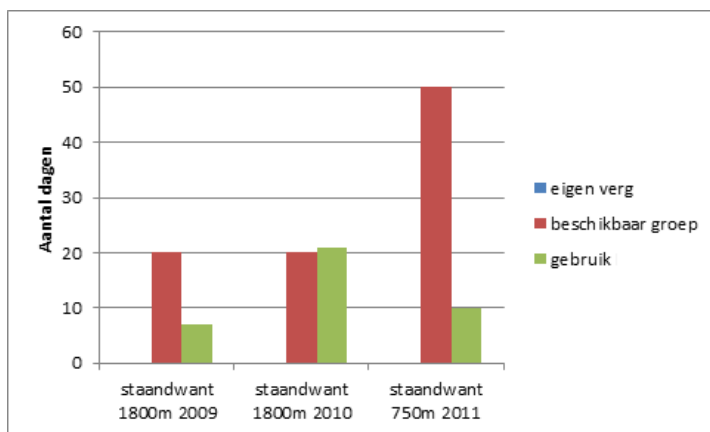
Figuur 2. Het aantal dagen gevist per jaar per deelnemer en totaal.

Het gebruik varieert tussen de deelnemers (figuur 2). In totaal hebben 2 deelnemers nooit gebruik gemaakt van de groepsvergunning. Visser 9 deed in 2011 en 2012 mee, en kon in 2011 niet participeren door persoonlijke omstandigheden; visser 6 deed alle jaren mee maar heeft geen gebruik gemaakt van andere tuigen dan zijn eigen tuig. In bijlage 1 staan nog de overzichten van het aantal beschikbare zeedagen per tuig per jaar en de benutting.

Van een aantal deelnemers kunnen we in meer detail kijken naar wat er is gebeurd. **Visser 1**, deelnemer sinds 2009, heeft een zegen van 1500 m ingebracht in de groepsvergunning. Op basis van zijn vergunning mocht hij 100 dagen vissen met de zegen. Als gevolg van het proefproject is de lengte van het tuig gekort naar 1100 m en het aantal beschikbare visdagen terug gebracht naar 50 dagen voor de groep in 2009 en 2010 en 60 dagen voor de groep in 2011. Hij heeft zelf gebruik gemaakt van dit tuig, en daarnaast ook van een standwant van 1800 m in 2009 en 2010, en van een standwant van 750m in 2011. De zegen en standwant zijn allebei gericht op harder en zeebaars, alleen de vangstmethodiek is anders.

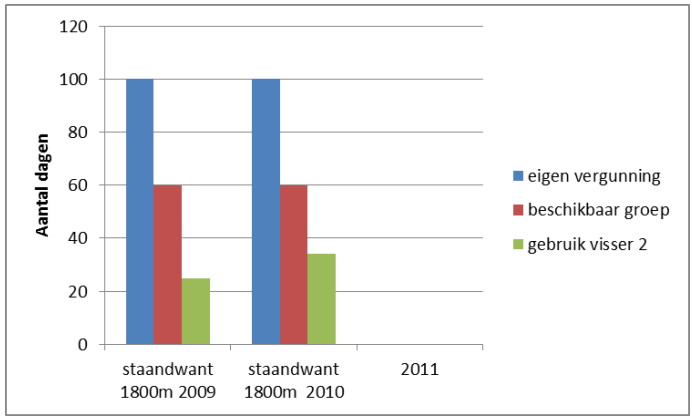

Figuur 3. Het aantal zeedagen voor gebruik van de zegen (1100m) in de jaren 2009,2010 en 2011 voor Visser 1; op basis van zijn eigen vergunning (blauw), na korting ter beschikking voor gebruik in de groep (rood) en zoals gebruikt dat jaar door visser 1.

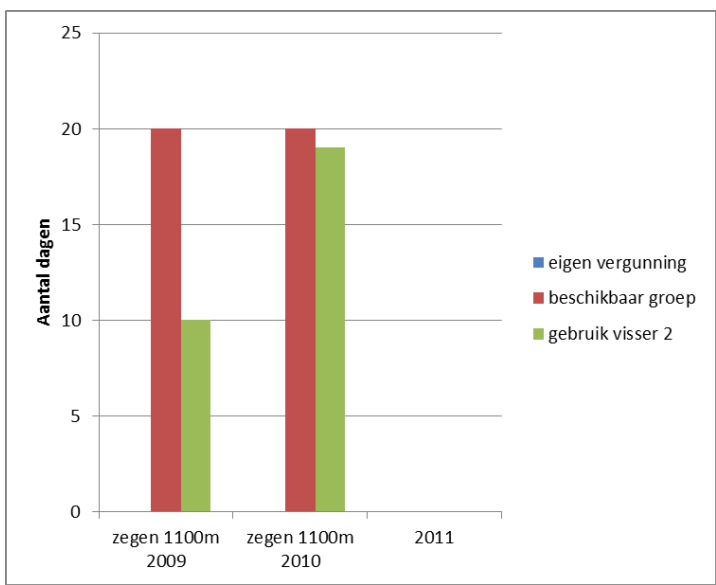

Figuur 4. Het aantal zeedagen voor gebruik van staandwant (1800m) in de jaren 2009,2010 en 2011 voor visser 1; op basis van zijn eigen vergunning (blauw) [indien van toepassing], na korting ter beschikking voor gebruik in de groep (rood) en zoals gebruikt dat jaar door visser 1.

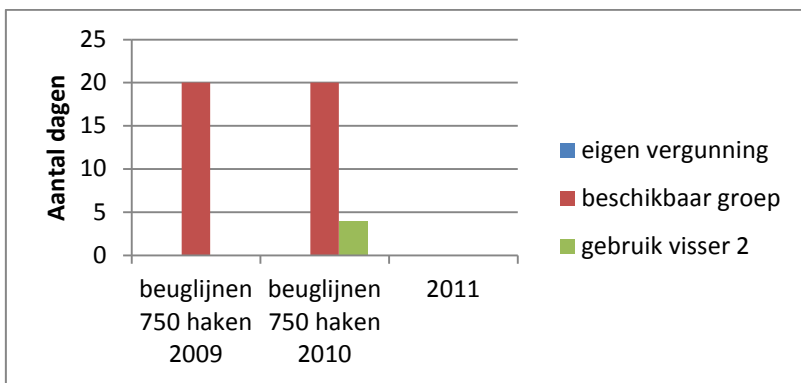
Visser 2 heeft in 2009 en 2010 een staandwant ingebracht van 2500 m dat door gebruik in de groepsvergunning terug gebracht werd naar 1800 m. Door inbreng in de groep, werden de 100 dagen gebruik op basis van de eigen vergunning, terug gebracht naar 60 dagen. Visser 2 heeft gebruik gemaakt van het 1800 m staandwantnet voor 25 dagen in 2009 en 34 dagen in 2010, en daarnaast van een zegen van 1100 m (10 dagen in 2009 en 19 in 2010) en van beuglijnen met 750 haken voor 4 dagen in 2010.

Figuur 5. Het aantal zeedagen voor gebruik van staandwant (1800m) in de jaren 2009,2010 en 2011 voor visser 2; op basis van zijn eigen vergunning (blauw) [indien van toepassing], na korting ter beschikking voor gebruik in de groep (rood) en zoals gebruikt dat jaar door visser 2.

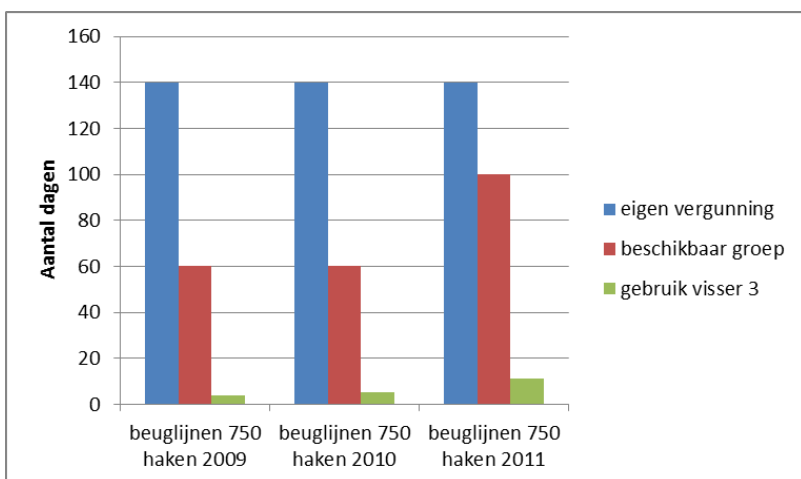

Figuur 6. Het aantal zeedagen voor gebruik van de zegen (1100m) in de jaren 2009,2010 en 2011 voor visser 2; op basis van zijn eigen vergunning (blauw) [indien van toepassing], na korting ter beschikking voor gebruik in de groep (rood) en zoals gebruikt dat jaar door visser 2.

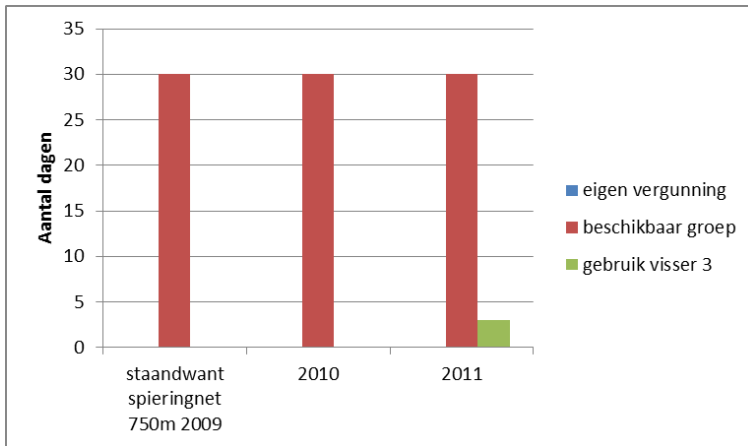

Figuur 7. Het aantal zeedagen voor gebruik van beuglijnen (750 haken) in de jaren 2009, 2010 en 2011 voor visser 2; op basis van zijn eigen vergunning (blauw) [indien van toepassing], na korting ter beschikking voor gebruik in de groep (rood) en zoals gebruikt dat jaar door visser 2.

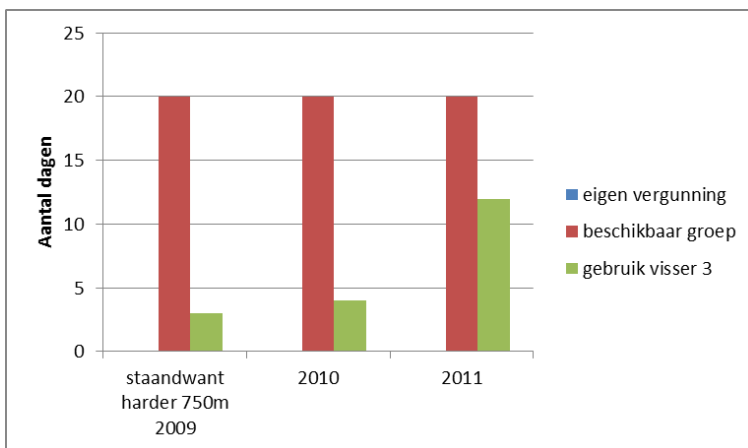
Visser 3 heeft schietfuisen en kubben, beuglijnen, een ankerkuil en een weer (dat werd niet verdeeld) ingebracht; en heeft daarnaast in het visplan aangegeven gebruik te willen maken van staandwant (gericht op spiering en op harder en zeebaars) en van een zegen van 1100 m. De schietfuisen zijn 1 dag in 2011 gebruikt, de zegen is uiteindelijk niet gebruikt. De andere tuigen zijn wel gebruikt, zie hieronder.

Figuur 8. Het aantal zeedagen voor gebruik van beuglijnen (750 haken) in de jaren 2009, 2010 en 2011 voor Visser 3; op basis van zijn eigen vergunning (blauw) [indien van toepassing], na korting ter beschikking voor gebruik in de groep (rood) en zoals gebruikt dat jaar door visser 3.

Figuur 9. Het aantal zeedagen voor gebruik van het staandwant spieringnet (750 meter) in de jaren 2009, 2010 en 2011 voor visser 3; op basis van zijn eigen vergunning (blauw) [indien van toepassing], na korting ter beschikking voor gebruik in de groep (rood) en zoals gebruikt dat jaar door visser 3.

Figuur 10. Het aantal zeedagen voor gebruik van het staandwant harder (750 meter) in de jaren 2009, 2010 en 2011 voor visser 3; op basis van zijn eigen vergunning (blauw) [indien van toepassing], na korting ter beschikking voor gebruik in de groep (rood) en zoals gebruikt dat jaar door visser 3.

Samenvattend zien we dat vissers 1 en 2, elk 1 tuig ingebracht hebben en respectievelijk 2 en 3 tuigen gebruikt hebben door de jaren heen. Visser 3 bracht 4 tuigen in en heeft er 6 gebruikt.

3.2 Benutting van dagen en vergunningen

Als alle evaluaties op een rij gezet worden, lijkt de algehele inzet (verschil tussen beschikbare dagen en benutte dagen) laag te zijn, rond de 10%. Het roept vragen op over het waarom van de lage inzet. Zoals we gezien hebben zou een maximale inzet ongeveer 100-120 dagen vistijd geven (uitgaande van perfecte omstandigheden). Dat gegeven – van lage inzet - appelleert aan het beeld dat bestaat van niet-geïntegreerde vissers (specialisten) over geïntegreerde vissers. Tijdens het middagdeel van de evaluatie (zie paragraaf 2.2) werd aan deze vissers gevraagd welk beeld ze hadden van geïntegreerde visserij; kanovissers, hobbyvissers, subsidievreters waren een aantal beelden die naar voren kwamen. Samenvattend; het is klein en stelt allemaal niet zoveel voor (kano), je kunt het alleen doen als je er iets naast doet (hobby) of als je subsidie krijgt.

In een interview met Jaap Vegter over waarom hij geïntegreerde visserij een goed idee vindt, ging hij nadrukkelijk in op hoe gespecialiseerde visserij op basis van een (veelal dure) vergunning druk levert om veel te vissen:

“de helft van de problemen waardoor we de toekomstvisie voor kleine gemengde bedrijven niet kunnen realiseren, zit 'm in de regulering, dus in individuele verhandelbare vergunningen. (...) Want in feite is dat een stimulans naar schaalvergroting; en zeker voor nieuwe bedrijven, die zijn al blij als ze 1 vergunning kunnen betalen. Omdat dat dure papieren zijn, is het effect dat je met die ene vergunning 'hurry-up' gaat vissen. Dat is in de zeevisserij natuurlijk net zo hè? Ja met het quantum [quotum – mk] valt het nog mee maar met de vergunning; alles waar je een vergunning voor nodig hebt, dus het recht om überhaupt ergens, of met een bepaald vistuig te mogen vissen, als je daar veel voor moet betalen, dan ga je niet kiezen voor de strategie, nou ik ga 5 verschillende vergunningen aanschaffen en ik ga echt alleen maar dan en dan benutten als het echt allemaal goed is en werkt. Nee 'ik zeg van dit heb ik en gaan!' Dus vanuit de gemeenschap, de lokale gemeenschap gezien, maar ook vanuit seizoensmatig vissen – om alleen zo nu en dan ook eens een bestand met rust laten, pleiten wij voor die flexibiliteit. (...)”

De visie die Jaap uiteenzet in het interview kwam terug bij de beelden die de geïntegreerde vissers zelf hadden over geïntegreerde visserij: het behouden van vakmanschap en oude kennis, het behouden van de relatie tussen kustgemeenschappen en visserij, keuze hebben en zo soorten waar het niet goed mee gaat met rust kunnen laten, samen werken, gebruik maken van de samenhang in het ecosysteem met dat in je bedrijf (genoemd werd als voorbeeld een spoor maken van oesterdoppen om habitat te creëren voor soorten). Overigens bleek dat zowel de specialisten als de geïntegreerde vissers een vergelijkbare trots voelden voor hun bedrijf. En bij de presentatie van de bedrijfsmodellen bleek ook dat de stapeling van activiteiten en visserijen in geïntegreerde bedrijven onder de streep een vergelijkbaar resultaat opleveren als bij gespecialiseerde bedrijven (Strietman en Zaalink 2014). Een uitkomst dat het beeld van geïntegreerde visserij als een activiteit in de marge en als hobby tegenspreekt.

Het benuttingspercentage is uitvoerig aan bod gekomen zowel in de evaluatie op 31 januari als in de geschreven evaluaties van de stichting. Visser A licht tijdens de evaluatieve bijeenkomst in de ochtend het percentage toe:

“Ik heb nog een aanvullende opmerking ten aanzien van die 9-13%: we hebben als vissers en Stichting zelf ook geëvalueerd. Bij de laatste evaluaties hebben we gekeken hoe die cijfers zich verhouden tegenover vissers die niet in dit project meedoen. Als je kijkt naar aantal dagen, dan ligt dat in zelfde orde van grote. Dus bijvoorbeeld een zegenvisser die daarnaast ook andere visserij bedrijft, dan komt die ook op die percentages uit. Ik herken in de informatie een beperkte mate van gebruik, maar dit plaatst het in een iets ander licht.”

Ook moet niet vergeten worden dat de benutting van de vergunningen zoals gezamenlijk beheerd in de groepsvergunning, niet alles zegt over de visserij-intensiteit van de afzonderlijke bedrijven. Die wordt namelijk ook bepaald door de andere visserijactiviteiten die buiten de groepsvergunning vallen (midterm evaluatie 2008-2010:7).

In de verschillende evaluaties is beschreven dat om diverse redenen niet altijd is gevist ook al wil de men dat in principe wel. Samenvattend waren dat de volgende redenen:

- Afstemming tussen vergunning verlening en visserij praktijk (2009, 2011) - Het te laat beschikbaar komen van de vergunning is soms de oorzaak geweest van onderbenutting van de visserijmogelijkheden. Hierdoor was er geen tijd meer om materiaal te vervaardigen en/of de planning aan te passen.

"Nog niet alle deelnemers hebben in het eerste jaar volledig gebruik kunnen maken van de mogelijkheden van de groepsvergunning. De oorzaak hiervan is met name dat er na het binnenkomen van de groepsvergunning in mei 2008 geen tijd meer was voor het vervaardigen van materiaal en/ of het aanpassen van de planning. Voor de meeste van de deelnemende vissers is de winter de periode waarin nieuw materiaal wordt aangeschaft en vervaardigd. Het uitproberen van meerdere visserijen vereist daarnaast ook de beschikking over meer- en diverser- materiaal" (Evaluatie visplan 2008-9, p3).

"Visser 8 [staandwant / schietfuisen kunnen gebruiken naast garnalenvisserij - MK] niet omdat hij te laat toestemming ontving en toen niet meer kon omschakelen" (Evaluatie visplan 2011, p4).

- o Persoonlijke omstandigheden (2011)
- o Bestanden te laag

"Visbestanden waarop gevestigd zou kunnen worden (harder en zeebaars) waren in 2010 in hun visgebied (De Eems en de oostelijke Waddenzee) te gering (...)" (evaluatie visplan 2010, p3).

- o Andere visserij of activiteit vraag aandacht

"De binnenvisser (visser 4) moest de zomerperiode optimaal benutten voor de palingvisserij in verband met de op 1 september ingaande gesloten tijd voor deze visserij" (Evaluatie visplan 2010, p3).

"Het gebruik bij visser 1 is sterk afhankelijk van de kokkelvisserij, bij een goed kokkeljaar wordt eerder weer teruggeschakeld naar de kokkelraperij" (Evaluatie Visplan 2011, p4).

"Visserijbedrijf 4 heeft zich in 2011 nog vooral gewijd aan de voor hen bekende vistuigen. Het bedrijf had meer monitoringsactiviteiten in opdracht dan voorgaande jaren" (Evaluatie Visplan 2011, p4).

- o Geen reserve om te experimenteren (2010)

"(...) ten eerste hebben beiden [Visser 4 en 6 - MK] te maken met een visserij waarvan het rendement onder druk staat. Voor experimenteren met andere visserijen waarmee zij (nog) niet vertrouwd zijn, zijn de reserves niet aanwezig. (Evaluatie visplan 2010, p3)"

"(...)geven ze [Visser 4 en 6 - MK] aan dat ze het niet aandurfdan om gedeeltelijk om te schakelen vanwege het risico dat de nieuwe activiteit niet dadelijk rendeert omdat slechts kleine vangsten kunnen worden gerealiseerd. (Evaluatie visplan 2010, p4)"

Ten aanzien van het laatste punt, schuilt in 'geen ruimte om te experimenteren' ook een tegenstrijdigheid, zo schrijven de vissers zelf ook in de conclusie van de Evaluatie 2010 (p4): flexibilisering zou juist ook een oplossing kunnen zijn als bij kleinschalige bedrijven het rendement onder druk staat. Juist daarom wordt door vissers ervaren dat het een noodzaak is om het bedrijf te verbreden, maar men *"maakt zich zorgen over de financiële gevolgen van 'experimenteren'"* (midterm evaluatie 2008-2010). In de evaluatie op 31 januari 2014 leidde dit ook tot vragen. Een beleidsmedewerker 1 van het ministerie van EZ vroeg zich af of een gebrek aan reserves gaat over het moeten investeren in tuigen en vraagt de vissers: *"Tuigen zijn duur. Konden vissers ook tuigen van elkaar lenen?"* Visser A lichtte toe: *"dit is wel in bepaalde gevallen gebeurd. Financiële kwesties zitten vaak in het tijdbeslag, dat is duurste"*. Kortom de tijd om iets nieuws uit te proberen, gaat ten koste van tijd waarmee een activiteit verricht kan worden die al wel geld oplevert.

Wat bij een bespreking over onderbenutting ook niet onvermeld moet blijven is dat het delen van vergunningen vissers ruimte biedt om met andere soorten te experimenteren en het aanbod te verbreden. Als dit gecombineerd kan worden met een goede afzet van de vis voor een goede prijs, dan kunnen ook geringe vangsten betekenisvol zijn voor de kleinschalige visserijbedrijven:

“Voor een van de deelnemers (visser 3) bood de groepsvergunning de mogelijkheid om bij geringe vangsten toch meer soorten vis te vangen en deze met een hoge marktwaarde in een niche markt af te zetten. Vanaf september 2010 bestaat deze mogelijkheid ook voor andere deelnemers. Dit is van belang omdat ‘geïntegreerde visserij’- en daarmee ook deze pilot – juist de combinatie beoogt van diversiteit bij lage vangsten en een hoge kwaliteit en vermarkting met hogere winstmarges per kilo product” (Evaluatie visplan 2010: p5).

Sterker nog, in de midterm evaluatie schrijven de vissers:

“Deze vorm van afzet [afzet onder eigen merk, directe samenwerking horeca - mk] laat zich nog flink opschalen en lijkt onmisbaar te zijn voor het halen van rendement uit seizoensgebonden en kleine vangsten” (midterm evaluatie 2008-2010:p7).

Visser A lichtte dit punt tijdens de evaluatie verder toe: dit proefproject heeft laten zien dat spiering te vangen is, maar tegelijkertijd moet er ook geïnvesteerd worden in de markt, zodat men meer geld krijgt voor de vis.

Daarop voortbordurend is het belangrijk om te zien dat dit proefproject één schakel is in een breder systeem en een bredere keten. Andere factoren zijn daardoor ook van invloed op de resultaten: de markt, de kosten (van de visserij) maar ook bijvoorbeeld verbreding naar gequoteerde vis en of andere technieken.

Beleidsmedewerker 1 van het ministerie van EZ gaf aan benieuwd te zijn naar het inspelen op de markt: gebeurt dit en heeft dit effect op de prijs? Is er ook bereidheid om vangstrechten voor vistuigen in te brengen waarmee duurdere soorten gevangen kunnen worden? Kan je er ook echt straks je boterham mee verdienen? En zo niet, is het dan eigenlijk wel nodig om vistuigen voor duurdere soorten in te brengen of is dit voldoende? Visser A, de coördinator van het project, verklaarde dat dit (beter inspelen op de markt) geen directe doelstelling is, maar dat de groepsvergunning het gereedschap is dat nodig is om dit alles te doen. Hij vervolgde:

“We merken wel dat het lastig kan zijn: klanten willen dat je wekelijks vis aanvoert. Continuïteit kunnen we bieden aan de markt, maar de soorten wisselen. Er is een klein segment dat daar wel interesse in heeft. Er is enorm geïnvesteerd in pilots om publiek en horeca kennis te laten maken met onbekendere soorten”.

In de evaluatie werd ook de behoefte geuit om het delen van vangstrechten uit te breiden naar:

- andere vergunningen (tuigen),
- gequoteerde vis
- buitengaats vissen (op de Noordzee, buiten de Waddeneilanden)

In de midterm evaluatie 2008-2010 schrijven de vissers hierover:

- *“Hier lijkt een rol te spelen dat binnen de groepsvergunning eigenlijk alleen vergunningen voor vaste vistuigen kunnen worden ingebracht en herverdeeld en dat de betrokken bedrijven alleen kunnen vissen op ongequoteerde vis” (Midterm evaluatie 2008-2010:6)*

Tijdens de evaluatie gaven de vissers aan behoefte te hebben aan toegang tot de handkorkelvergunning, het vissen op gequoteerde vis zoals tong, kabeljauw (met staandwant of lijnen bijvoorbeeld) en het vissen buiten de eilanden (bijvoorbeeld op pijlinktvis). De behoeftes aan vergunningen zijn uiteraard aan verandering (van aanbod en markt) onderhevig; zo gaf Visser B aan dat een aantal jaar geleden een garnalervisvergunning gewild was, maar dat dit de laatste jaren weer minder interessant is. Elk van deze potentiële uitbreidingen kent zijn eigen uitdagingen.

Bij handkorkelen verwoordt Visser B het dilemma en een mogelijke oplossing, als hem gevraagd wordt of hij zijn handkorkelvergunning in de groep zou willen brengen:

“Dat is de vraag, het is een moeilijk onderwerp omdat er ook nog een kwantum [quotum - mk] te verdelen is. Dus anderen die zeggen: ‘je bent mijn deel aan het afvissen’. Wij mogen bijvoorbeeld 7 dagen per week vissen. Je zou kunnen zeggen: ‘ik ga één dag thuis zijn, en dan gaat een andere visser het vissen’. Maar die andere visser heeft dat liever niet want die zegt: je bent mijn kwantum aan het opvissen.”

Als het gaat om gequoteerde vis, zitten er vaak financiële consequenties aan. De waarde van de quota zijn veelal hoog en het is voor nieuwkomers lastig om in dat systeem te komen. Bestuurder 1 denkt dat het ministerie daar misschien wel een rol in kan spelen:

“Ik heb weleens met [Visser A] gezegd ‘we moeten toch maar eens naar Den Haag’. Zoals met het melkquotum – dat moet toch voor visserij ook mogelijk zijn? Voor een UNESCO werelderfgoed-gebied moet het ministerie toch iets kunnen zeggen?”

Wat betreft het vissen op de Noordzee: daar moet een visserijbedrijf een track record voor hebben, er is een Annex 2A regeling²; kortom dat is niet eenvoudig te organiseren voor bedrijven die die rechten nog niet hebben. In de evaluatie gaf het ministerie aan bereid te zijn te kijken naar concrete voorstellen voor uitbreiding van het project. Tegelijkertijd bevestigden de beleidsmedewerkers dat het niet eenvoudig was, ook omdat bij uitbreiding naar gequoteerde vissen of vissen buitengaats niet alleen Nederlandse wetgeving een rol speelde maar juist ook EU wetgeving. De Stichting Geïntegreerde Visserij gaf aan dat ze zo concreet mogelijk zouden uitwerken op welke manier ze verder zouden willen, waarop het ministerie aangaf daarnaar te gaan kijken. De vissers verwachtten dat als ze deze mogelijkheden erbij krijgen, het delen van vergunningen zal toenemen en het economisch rendement omhoog zal gaan. Als doorgegaan wordt met alleen de huidige opzet zal het gebruik van de mogelijkheden laag blijven.

Een andere manier om het project een wat meer ‘bedrijfsmatig’ karakter te geven zoeken de vissers in een inspanningsverplichting (benoemd in de midterm evaluatie 2010) en door het delen van kennis wat meer projectmatig te organiseren. Bij de evaluatie van 2011 is verder nog genoemd dat ze willen onderzoeken of het mogelijk is om elkaar onderling financieel te vergoeden voor benutte visdagen met een vistuig die door een andere visser is ingebracht.

---

² Met de Annex IIa regeling wordt bedoeld dat visserijbedrijven een vergunning moeten hebben om te mogen vissen op de Noordzee, het Skagerak en Oostelijk Kanaal.

3.3 Kennis delen en samenwerken

Naast meer 'harde' waarden als rendement en benutting heeft het project ook een aantal 'zachte' waarden voor ogen gehad, zoals verbreding van kennis en samenwerking. De vissers hebben laten zien dat ze door de groepsvergunning andere tuigen en meer tuigen zijn gaan gebruiken dan ze als individuele vissers hadden kunnen doen. Daar hoort bij dat tuigen van elkaar geleend worden en kennis gedeeld. Dit is ook tijdens de evaluatie besproken.

Visser A: "Wat wij vanuit onze werkgroep vanaf het begin constateren is: wij zijn binnen de kustvisserij als geheel kennis kwijt geraakt. We zitten niet meer met onze vingers in alle lagen van de zee. De beste herinneringen binnen het project heb ik bijvoorbeeld aan het oesterrapen. Visser B wist ze te liggen, we zijn samen gaan kijken, zoals bij Visser D en bij Visser C aan boord. Dat was heel nieuw, je stapt bij elkaar aan boord en gaat het doen. En dat komt door de groepsvergunning. (...) En dat is een heel belangrijk aspect, en daar zit de positieve uitstraling naar de sector. Ook dit project is er om kennis terug te halen, dat we collectief zijn kwijtgeraakt en dat werkt echt".

Consultant 1 benadrukt het belang van die 'zachte' waarden:

"Het idee om het gezamenlijk te doen is sympathiek. We kijken nu heel erg naar de outcome. Maar in de eerste fase gaat om de zachte waarden; vissers zitten om tafel om te praten. Dit doe je niet zomaar even, dit heeft tijd nodig. Dus in dat opzicht, het is niet alleen economisch, maar er zijn juist ook andere waarden waar de winst inzigt".

Zo'n andere manier van werken kost tijd, verteld ook Visser B:

"Wat betreft kennis delen, in het begin was het nogal dynamisch, er waren veel verken- nende vissers, maar naar mate de tijd verstreek bleken dingen niet mogelijk. Het duurt te lang voordat iets in beweging komt, soms wil je wel maar klopt de tijd niet en dan hoeft het niet meer. Dus dan kan je het bijvoorbeeld doorschuiven naar volgend jaar, maar dan zit het vol. Zo gaat het plan met op harders vissen nu niet meer door, want je kiest voor zekerheid met kokkels. Dus je komt in een soort patstelling. (...). We zijn heel lang bezig geweest om dingen voor elkaar te krijgen, dat schijnt erbij te horen. Een lange adem hebben. Uiteindelijk komt iemand en dan valt het wel op zijn plaats".

Verbreding van de samenwerking naar andere vissers toe is ook wel eens lastig.

Bestuurder 1 (bestuur geïntegreerde visserij): "Omgevingsfactoren vormen toch een belemmering. Bijvoorbeeld ook toen we het clubje wilde vergroten. Dan heb je toch te maken met omgevingsfactoren. Zo'n 80-90% is garnalenvisser, die hebben daarvoor gekozen maar die zijn minder betrokken. Er zijn heel veel externe discussies waarmee je te maken krijgt, waardoor vissers zeggen "nu even niet". Het begint met te lage prijzen, daarna VIBEG en VISWAD, dit beheerst alle bijeenkomsten. Dat is belemmerend. Wordt het ooit weer eens rustig?"

Ook is het lastig dat qua organisatie veel dingen vaak bij dezelfde persoon terecht komen. Ondersteuning moet beter vormgegeven worden.

4 Conclusies en aanbevelingen voor een vervolg

Het ministerie vroeg IMARES het proefproject 'groepsvorming vergunningen' te evalueren op twee punten; 1) zijn de doelstellingen behaald en 2) aanbevelingen voor een vervolg.

Doelstellingen van het project zijn:

1. Een proef met het flexibeler maken / verbreden van de bedrijfsvoering van kleine kustvisserijbedrijven:
  - a. Het beperken van een visserij tot het seizoen met de beste vangkansen / geringste onkosten.
  - b. Het spreiden van de risico's over meerdere alternatieve vangstmogelijkheden / doelsoorten.
  - c. De mogelijkheid om bij een gering bestand een bepaalde doelsoort onbenut te laten.
2. Verbreding van kennis en ervaring binnen een bedrijf.
3. Samenwerking tussen vissers die hun bedrijfsvoering willen vernieuwen en tussen vissers, overheden en onderzoekers: het delen van de beschikbare kennis in een open samenwerkingsverband.

Uit de evaluatie is gebleken dat het project door de deelnemers aan de evaluatie als 'geslaagd' gezien wordt, met een 'maar' (stelling 2 en 4 werden door iedereen gekozen).

2. Het proefproject is op onderdelen geslaagd maar moet zich nog verder bewijzen. Men heeft weliswaar meer tuigen gebruikt dan zonder het project en het ministerie heeft het kunnen regelen, maar echt inspelen op markt / bestand en beheer – dat valt niet te zien in deze kleine schaal.

4. Geïntegreerd vissen is een belangrijk idee (brede visie). Dit project heeft dat idee een beetje kunnen testen in de praktijk, technisch gezien werkt het en is om die reden geslaagd te noemen. Er moet mee doorgedaan worden, maar het kan zich pas echt bewijzen als er een grotere schaal in komt en meer verbinding (bijvoorbeeld vangstrechten).

Geen van de aanwezigen koos voor stelling 1 (een succes) noch voor stellingen 3 en 5 (mislukt) (zie box 1 op pagina 8). Uit de evaluatie bleek dat zowel ministerie als vissers denken dat er meer uitgehaald kan worden.

Het project is geslaagd als proefproject; het delen van vergunningen is in de praktijk gelukt. Het ministerie heeft het mogelijk kunnen maken voor vissers om vergunningen te delen, en de vissers hebben er gebruik van kunnen maken, hetgeen leidde tot een verbreding van de bedrijfsvoering van kleine kustvisserijbedrijven. Door de jaren heen hebben 9 visserijbedrijven meegedaan, waarvan 4 alle jaren. Slechts één visser heeft alleen vergunningen ingebracht maar nooit gebruik gemaakt van andere vergunningen, de rest van de vissers heeft geëxperimenteerd met andere vergunningen en / of het bedrijf duurzaam verbreed. Deze verruiming van mogelijkheden maakt vissers flexibeler zodat ze betere afwegingen kunnen maken ten aanzien van vangkansen, onkosten en risicospreiding.

De 'maar' gaat vooral over het volledig benutten van de mogelijkheden die het proefproject biedt. Dat is in de praktijk lastig gebleken. Ook al komt een gebruik van beschikbare zeedagen van tussen de 9 en 13% volgens de vissers redelijk overeen met normaal gebruik, en is het niet direct een indicatie van onderbenutting; het is toch ook gebleken dat een aantal andere factoren de benutting negatief beïnvloed heeft. Factoren die genoemd zijn, zijn: 1) afstemming tussen vergunningverlening en visserij praktijk (bijvoorbeeld het te laat beschikbaar komen van vergunningen), 2) persoonlijke omstandigheden (bijvoorbeeld ziekte), 3) te lage visbestanden, 4) andere visserijen of activiteiten die aandacht vragen (bijvoorbeeld monitoringsactiviteiten), 5) geen financiële reserve om te experimenteren.

De Stichting wil de benutting verbeteren door een inspanningsverplichting. De afstemming tussen vergunning verlening en visserij praktijk (punt 1) kan verbeterd worden door (meer of tijdig) overleg tussen ministerie en de Stichting. Persoonlijke omstandigheden (punt 2) zijn moeilijk te voorkomen. Punt 3, het niet vissen omdat het bestand dat niet toelaat (bijvoorbeeld harder) kan eerder gezien worden als een indicatie voor succes van het project; dat vissers die verantwoordelijkheid nemen. Punt 4, minder gebruik maken van de mogelijkheden van de groepsvergunning omdat andere activiteiten aandacht vragen zal waarschijnlijk verbeteren door de voorgenomen inspanningsverplichting, zodat vissers iets planmatiger te werk gaan. Punt 5 is een apart punt, de Stichting wilde dat deels oplossen door bij aanwerving van nieuwe deelnemers te letten op draagkracht van het bedrijf. Tegelijkertijd kan het proefproject juist ook een oplossing bieden voor bedrijven om reserve op te bouwen door meer visserijmogelijkheden, maar dat vereist wel een zekere ruimte voor experimenteren. Daarbij gaat het vooral om tijd, want tuigen en kennis worden gedeeld.

De vissers in het proefproject 'groepsvorming vergunningen' hebben bij het delen van de vergunningen ook hun tuigen gedeeld en hun kennis. Op deze manier wordt kennis van kleinschalige visserijen vastgehouden en gedeeld, hetgeen ook waardevol is vanuit cultuur-historisch perspectief. Het samenwerken en opbouwen van vertrouwen en een 'cultuur' van kennis delen heeft tijd gekost. Dit opgebouwde 'kapitaal' is waardevol om te bestendigen. Tegelijkertijd is ook gebleken dat het kennis delen nog ruimte voor verbetering laat zien; een idee van de Stichting is om dat wat meer projectmatig aan te pakken.

Wat betreft een vervolg, tijdens de evaluatie bleek dat alle aanwezigen het eens waren met de stellingen die het project als kansrijk benoemen (stelling 2 en 4), en het goed zouden vinden om het delen van vergunningen en vangstrechten ook in de toekomst mogelijk te maken. Geïntegreerd vissen wordt gezien als een belangrijk idee, dat verder ontwikkeld moet worden. Dit wil niet zeggen dat alle vissers op de Waddenzee nu geïntegreerd moeten gaan vissen; daar is geen markt voor en bovendien willen niet alle vissers op deze manier vissen. Maar voor een aantal vissers biedt het delen van vergunningen mogelijkheden die anders niet voor hen bereikbaar waren.

Bij een vervolg is het van belang te denken aan de volgende zaken:

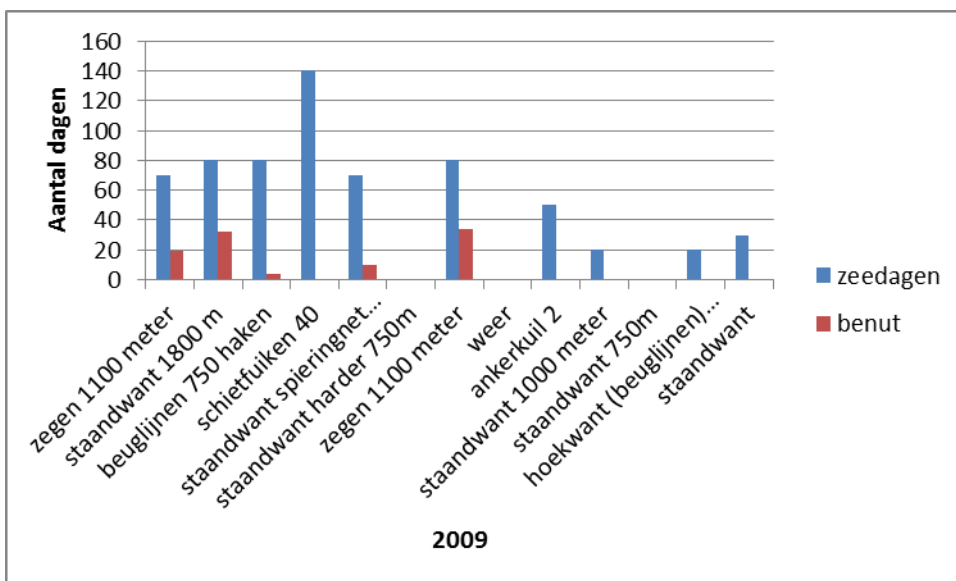
Ten eerste is het belangrijk om te beseffen dat het delen van vergunningen één schakel is in een breder systeem (zoals het Europees gemeenschappelijk visserijbeleid, de kader richtlijn marien) en een bredere keten. De vissers zullen opereren in een breder visserijveld dat impact heeft op wat zij kunnen bereiken. Daarbij gaat het om een betere benutting van de gedeelde tuigen en dagen (hoger benuttingspercentage), een beter verdienmodel ook door het beter kunnen bedienen van de markt (aanvoer dagverse vis onder gezamenlijk label op regelmatige basis). Als het gaat om uitbreiding met andere vissers, speelt de context een rol. In de evaluatie werd besproken dat allerlei andere dossiers en discussies invloed hebben op wat bereikt kan worden. Bijvoorbeeld dossiers als VIBEG en VISWAD hebben invloed op deelname van andere vissers. Het zou goed zijn ideeën voor verbetering en potentiële risicofactoren in kaart gebracht worden, zodat hierop gestuurd kan worden.

Ten tweede is het belangrijk voor de toekomst om te onderzoeken of het mogelijk is het delen van vangstrechten uit te breiden naar andere vergunningen (tuigen), gequoteerde vis, en buitengaats vissen (op de Noordzee, buiten de Waddeneilanden). Men verwacht dat de benutting van de mogelijkheden hierdoor toe zullen nemen. De Stichting Geïntegreerde Visserij heeft aangegeven hier een voorstel over op te stellen met zoveel mogelijk concrete behoeftes en ideeën, en het ministerie heeft aangegeven hier serieus naar te willen kijken. Het zou goed zijn om bij voortzetting van het project vangstopgaven van de leden te rapporteren aan EZ.

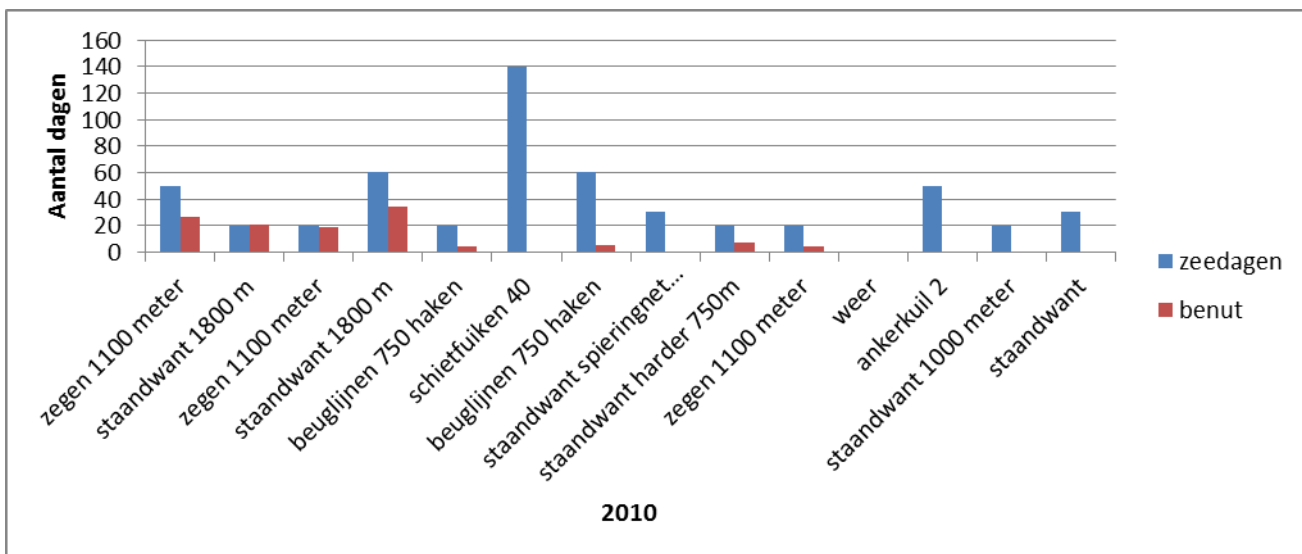
Ten derde is het van belang om ook een goed markt-perspectief te hebben. De markt is een belangrijk aandachtspunt: de vissers moeten blijven werken aan het verdiepen en uitbouwen van hun markt van dagverse wisselende vis, met eventueel keurmerken en met een hogere waarde. Een van de knelpunten die voorts ook benoemd werd was de ondersteuning van het project, in de

afgelopen jaren kwam er toch veel op het bord van één man. Het zou goed zijn om deze zaken mee te nemen bij de ontwikkeling van een vervolg.

Bijlage 1 Benutting beschikbare zeedagen per tuig / jaar

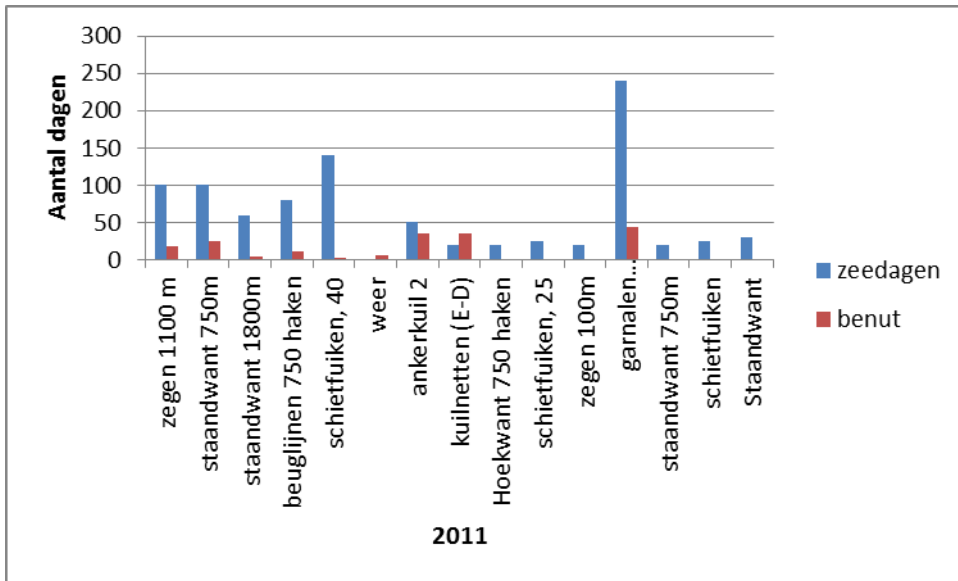

Figuur 11. Het aantal beschikbare en benutte zeedagen per tuig in 2009

Figuur 12. Het aantal beschikbare en benutte zeedagen per tuig in 2010

Figuur 13. Het aantal beschikbare en benutte zeedagen per tuig in 2011

Bijlage 2   Programma

Dagvoorzitter: Douwe Hollenga

Ochtendprogramma:

11.00 uur	Opening: EZ Wilbert Schermer Voest (opdrachtgever evaluatie)
11.05 uur	Presentatie 1e resultaten evaluatie: IMARES/Marloes Kraan
11.30 -12.15	'Speed' evalueren aan de hand van stellingen Discussie
12.15-12.30	Samenvatting resultaten

Lunch

Middagprogramma:

13.30 uur	Welkom door Ronald Lanthers Kennismaking Twee werksessies: <ul style="list-style-type: none"> • Wat is je beeld bij geïntegreerde visserij • Een mooi vak? Trots en zorg.
14.30 uur	Presentatie Verdienmodellen: Wouter Jan Strietman (WING) Presentatie Stichting Geïntegreerde Visserij: Jaap Vegter
15.30 - 16.30 uur	Discussie samenwerken 1) Trots en zorg 2) Relatie specialisten en multifunctionelen 3) Rondje
16.30- 17.00 uur	Samenvatting resultaten en vervolg
17.00	Borrel

Bijlage 3 Deelnemerslijst ochtenddeel bijeenkomst

*Evaluatie-bijeenkomst Proefproject Groepsvorming vergunningen
Vrijdag 31 januari 2014
Lauwersoog*

Ochtenddeel

Jaap Vegter – visser (Stichting Geïntegreerde Visserij)
Ronald Lanfers - WING
Douwe Hollenga
Willem de Bock – visser (Stichting Geïntegreerde Visserij)
Wilbert Schermer Voest - ministerie
Erlinde Kuijpers - ministerie
Wouter Jan Strietman – WING
Epko Westerhuis sr. & Epko Westerhuis jr.– vissers (Stichting Geïntegreerde Visserij)
Marloes Kraan - IMARES
Anneke Paaimans - IMARES
Maarten Snel – Stichting Geïntegreerde Visserij
Hanneke Punter – Stichting Geïntegreerde Visserij
Meneer en mevrouw Poepjes – vissers (Stichting Geïntegreerde Visserij)

Middagdeel

Jaap Vegter – visser (Stichting Geïntegreerde Visserij)
Ronald Lanfers - WING
Douwe Hollenga
Wilbert Schermer Voest - ministerie
Erlinde Kuijpers - ministerie
Wouter Jan Strietman – WING
Marloes Kraan - IMARES
Anneke Paaimans - IMARES
Maarten Snel – Stichting Geïntegreerde Visserij
Hanneke Punter – Stichting Geïntegreerde Visserij
Meneer en mevrouw Poepjes – vissers (Stichting Geïntegreerde Visserij)
Barbara Rodenburg – Goede Vissers
Henk Buitjes – visser (ZK37)
Johan Rispens – visser (ZK18)
Sarah Verroen – Jongerenennetwerk & Consultant (SAAR)
Betto Bolt – visser (L757)
Barbara Holierhoek (vz Hulp in Nood / Ons Belang)
Dirk Sloot (ZK17)

Bijlage 4 Referentielijst (op jaar)

- Ministeries van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, 2004. *Ruimte voor een zilte oogst; Naar een omslag in de Nederlandse schelpdiercultuur. Beleidsbesluit Schelpdiervisserij 2005-2020.*
- Stichting Geïntegreerde Visserij. *Stichting Geïntegreerde Visserij.*
- Het experiment groepsvergunning voor geïntegreerde kustvisserij – versie 21 maart 2008
- Brief van Jaap Vegter aan Ministerie van LNV – dd 10 juni 2009; bij Evaluatie visplan 1 mei 2008 tot 1 mei 2009. Groepsvorming vergunningen jaargang: 2008 (1 mei 2008)
- Stichting Geïntegreerde Visserij, 2009. *Evaluatie visplan 1 mei 2008 tot 1 mei 2009. Groepsvorming vergunningen jaargang: 2008 (1 mei 2008)*
- Verslag Cohavi, overleg met W.deBock, 15 april
- Email van W. Schermer Voest aan J. Vegter 24-09-2010 betreffende format voor jaarlijks voortgangsrapportage
- Stichting Geïntegreerde Visserij, 2010. *Evaluatie visplan 1 januari tot 1 november 2010. Groepsvorming vergunningen jaargang: 2010 (17 december 2010) [inclusief midterm evaluatie project 2008-2010]*
- Reactie op evaluatierapport geïntegreerde visserij 2010 (van ministerie aan stichting Geïntegreerde Visserij)
- Pilot Geïntegreerde Visserij – groepsvergunning – vistuigenlijst 1 juli 2011 – concept.
- Verslag van overleg evaluatie pilotproject Geïntegreerde Visserij. 27-6-2011
- Stichting Geïntegreerde Visserij, 2011. *Evaluatie visplan 1 januari tot 1 november 2011. Groepsvorming vergunningen jaargang: 2011 (mei 2012)*
- Stichting Geïntegreerde Visserij, 2012. *Visplan t.b.v. Het Pilotproject Geïntegreerde Visserij: Voor de periode: 1 mei 2011 – 30 april 2012. Groepsvorming vergunningen. Projectperiode 1 mei 2008 – 30 maart 2013.*
- Brief van ministerie aan Stichting Geïntegreerde Visserij, in reactie op brief van de Stichting dd 12 juni 2012. Verzoek om visvergunningen voor de experimentele lijnvisserij en visserij op pijlinktvis.
- W.J. Strietman en W. Zaalmink, 2014. *Het economisch profiel van de geïntegreerde visserij. Analyse en vergelijking met de garnalervisserij. WING rapport*